

MAGYAROK
MÁRIA TERÉZIA 1743. ÉVI
PRÁGAI KORONÁZÁSÁN.

IRTA

R. KISS ISTVÁN.

BUDAPEST.

1905.

MAGYAROK
MÁRIA TERÉZIA 1743. ÉVI
PRÁGAI KORONÁZÁSÁN.

IRTA

R. KISS ISTVÁN.

BUDAPEST.

1905.

E 157/15

*Fölvastatott a Magyar Történelmi Társulat
1905. júniusi ülésén.*

Sok csalódás érte trónralépése után Mária Teréziát és ezek közül a csehek hűtlensége volt reá legrosszabb hatással. «Elszántam magamat — írja — hogy mindent kockára tesztek és elveszítetek, csak Csehországot visszaszerelhessem. — Előbb el kell esni minden seregemnek, minden magyarnak, a míg valamiről lemondok. Azt fogják mondani: kegyetlen vagyok — ez igaz; de tudom, hogy képes leszek százszorosán jóvá tenni minden kegyetlenséget, a mit országaimban elkövettetek.»

Míg e szavai a kétségbeeséssel határos lelkiállapotát mutatják, másfelől a magyarokban való bizalmát, a magyar insurreciónak Csehország visszaszerzésében szerzett, ma több oldalról kibővített érdemét bizonyítják. Tényleg magyar fegyver szerezte vissza Csehország nagy részét és tette lehetővé azt, hogy a királynő koronázása ügyében már az 1743. év elején intézkedéseket tehessen. Ez intézkedése között a magyarokra is gondolt és elhatározta, hogy addig is, a míg háláját másként leróhatja, koronázására a gazdagabb nemeseket meghívja. Ezért koronázásának napját oly kegyes parancsolatja kiadása mellett rendelte el, «hogy az elébbkelő hazánkfiaiban azok, a kiktől az költség kitelik, ő felségét oda elkisérjék és ezen közöromben s becsületben részesüljenek.»

Ennek megfelelően a nádor, gróf Pálffy János már márczius 17-én ír némely főuraknak és előkelő nemeseknek, értesítvén őket arról, hogy a királyasszony csehországi koronázásának napjául május 12-ike tüzetett ki, a mikor ő felsége «igen kedvesen venné, ha Magyarország részéről is némely urak és nemesek azon solennításra megjelenének.» Ezért szeretettel kéri, «hogy ő felségéhez vonzó devotiójából

s alázatos engedelmességéből többször megnevezett ő felsége dicsőséges koronáztatására magát határozni és azt maga jelenlétével a magyar nemzet fényes dicsősége kedvéért is megékesíteni ne terheltelessék.» Tudatja azt is, hogy Prágában szállásukról a királyasszony gondoskodik, épen azért kéri, hogy még idejében értesítse őt elhatározásáról.

A nádor e fölszólítását egyszerre kézbesítik a néhai kurucz kincstartó, Radvánszky János fiainak: Györgynek és Lászlónak, a kik késedelem nélkül elhatározzák, hogy a koronázási ünnepélyen részt vesznek. Megköszönik azért 1743. márczius 24-én kelt levelökben *) a nádor bizalmát, «hogy parancsolatjával idézni méltóztatik» őket, hanem hogy már a magyar díszes készületnek tehetségök szerint megadhassák módját, értesítést kérnek, hogy mikor és hol kell megjelenniök? «Bécsből fogjuk-e kísérni felséges királyasszonyunkat, vagy csak pro termino Prágában gyülekezzünk s paripáson-e?»

A ki azzal a fölfogással van eltelve, hogy 1711 után a magyarok részint kényszerűségből, részint önként nyelvökről, viseletökről és önálló nemzeti lételök más jeleiről általában lemondanak, méltán föltünőt találhat abban, hogy a Radvánszky-testvérek külön értesítést nem is várnak arra nézve, hogy milyen ruhában jelenjenek meg, mert tudják, hogy díszes magyar készületre lesz szükség.

Tudjuk ugyan a történelemből, hogy Mária Terézia uralkodása alatt a hadseregben — a hazafias nádor kikötése szerint — otthont talált a magyar nyelv és viselet, tudjuk azt is, hogy az uralkodó család tagjai is többször öltöttek magyar ruhát; **) de abban a korban, midőn a hazafiúi keserőség annyiszor fordul a paróka és idegen köntös ellen, figyelmet érdemel, hogy a magyar viselet az udvarnál még ennyire idegen, ünnepélyes actusnál is oly magától érthető.

Bár a Radvánszkyak és valószínűleg más fölszólított előkelő nemesek is kérdéseikre a nádortól határozott választ nem kaptak, megtették költséges előkészületeiket. Pedig már

---

*) Csak a R. László levelét ismerjük; de nincs okunk kételkedni abban, hogy György is hasonlóan válaszolt.

**) V. ö. Marczali: *Mária Terézia*. 135. l.

akkorra összesűgött néhány főúr, hogy a nemeseket ebből a dicsőségesnek ígérkező úttól és az udvarral való közvetlen érintkezéstől elzárják.

A főurak és nemesek között mindig volt némi ellentét hazánkban, a mely a körülmények szerint hol erős rendi küzdelemben, hol apró surlódásokban jelentkezett s célja volt az 1351. évi XI. törvényczikkben kimondott és a *Tripartitum*ban bővebben kifejtett jog- és kiváltságazonosság megszüntetése, illetve föntartása. A mohácsi vész után a főnemesi rend győz, a mint különösen mutatja az addig ritka örökös címek divatja és az országgyűlésnek két táblára való válása. Miután a főurak némely kiváltságait a nemesek is elismerik, megszűnik a rendi ellentét, — mert az uralkodókhoz néha szorosán csatlakozó kevés főúr és az uralkodók ellen is sikra szálló nemesek közötti ellentétet rendinek nem tekinthetjük — és csak a szatmári béke után kezd föltünőbbben jelentkezni, midőn az ország új rendszerű kiépítése és közállapotainak változása alkalmat nyújt arra, hogy mindkét fél egy célra: a másik rovására nagyobb befolyásra törekedjék. III. Károly alatt győz a főnemesi rend, mely szorosán csatlakozván az udvar politikájához, nagy befolyását, túlsúlyát — a mint egy egykorú író megjegyzi — látták és sajnállották a diétákon is. Győzelmét csak megerősíti a Mária Terézia uralkodása alatt szerzett érdemek, mert egyfelől nagy befolyásuk teremti meg az insurrectiot, másfelől pedig önkéntes áldozatuk és tevékenységük oly nagy mérvű vala, hogy elhomályosította a köznemességet, úgy szólva az egész nemzetet. Érdemeik érzetű főfősekké teszi őket és mivel a prágai koronázásra való meghívást jutalomnak, elismerésnek tekintik, nem tudják megérteni, hogy miért részesül abban a kevesebb érdemet szerzett köznemesség is épen úgy, mint ők és azért nyíltan fölteszik a kérdést: «Mire valók lesznek ott a nemesek; micsoda rangjok s egyetértések lehet az udvarnál a méltóságokkal?» Sőt mintha befolyásukat féltették volna tőlök, állítólag azt is rebesgették: «Ekkoráig mindenképen azon mesterkedtünk, hogy a nemesi rendnek az udvar accessussát gátoljuk, most pedig mi lesz belőle, midőn az udvar maga őket hívja?»

Bár nyíltan nem mernek a meghívás ellen izgatni, de alattomban «mindenképen iparkodtak abban, hogy — — —

a tett rendelkezéseket változtassák.» Ráveszik azért a személynököt, a koldusdiákból gróffá lett nagy befolyású Grassalkovich Antalt, hogy írjon a meghívott nemeseknek a nádor dispositiójának kétségéről és adja azt a jóakarató tanácsot nekik: «hogy bizonytalan fejében sok haszontalan költséggel ne terheljék magokat»; sőt egy pozsonyi nemes, a ki czimborájoknak szegődött, oly értesítést küldött, hogy «némely magyar ministereken kívül hazánkból senki sem megyen.»

Már-már sikerült fondorlataikkal leuntatni a készülődő nemeseket, a midőn a királyasszony — mintha értesült volna arról, hogy az emberi önzés miként vág az egész nemzetnek tartozó hálája nyilvánítása elé — a kancellár által épen Grassalkovichnak adta tudtára azt, «hogy mennél többen mind a méltóságok közül, mind pedig nemesek közül a magyarok Prágában mennének, annival nagyobb kegyelemmel és kedvvel venné.»

Ezért Grassalkovich április 16-án Gödöllőről cito-zott levelet küld a Radvánszkyakhoz és valószínűleg a többi meghívott nemesekhez is, a melyben értesíti őket a királynő említett kívánságáról és ismétli a meghívást. A Radvánszkytestvéreket — mint régi bizalmas ismerőseit — külön is értesíti útitervéről, útitársnak invitálja őket és biztosítja arról is, hogy lesz tisztességes szállásuk; ha pedig nem lenne, megférnének az ő szállásán.*)

Az időtájban kap hírt Radvánszky László Pozsonyból Palugyay Lenárttól is, a ki arról értesítette, hogy a királyasszony «maga jeles koronáztatása solennitásának végbenvitelére april 25-én indul Prágába — 29-én leszen bevonulása megnevezett városban», de nem szükséges nekik Bécsből Prágába kísérni, hanem elégséges leszen, ha a koronázás terminusa előtt egy pár nappal megjelennek. Értesíti arról is a nádor megbízásából, hogy «in actu coronationis lóháton köll megjelenni» és kéri, hogy azt másoknak is mondják meg.**)

Nem sokkal ezután érkezett a nádor levele is, melyben

---

*) Br. Radvánszky lt. III. o. LVIII. cz. 75. sz.

***) U. o. 73. sz.

megerősítette azt a hírt, hogy a királyasszony április 29-én vonul be Prágába; de a Palugyay Lénárt levelével ellentétben azt kívánta, hogy már a bevonuláskor legyenek jelen paripáikon, melyet «kedvesen látna ő felsége», azért mentől előbb induljanak meg és legyenek azon, hogy egy-két nappal a bevonulás előtt Prágába érkezzenek, a honnan a koronázás után mindjárt haza indulhatnak, hacsak nem fog tetszeni ottan tovább mulatni.» *)

A nádor e levele Pozsonyban kelt 1743. év április 18-án és 21-én kézbesítették. Bár előre tudták, hogy az idő rövidsége miatt a bevonulásra Prágába nem érkezhettek meg, a következő napon mégis útnak indult a két Radvánszky-testvér: György és László lóháton, portékáikat egy szekérre rakatván.

Ez utazásukat, de különösen Prágában tett tapasztalataikat egymástól függetlenül, külön naplóban mindkettő leírta. A György naplójának czime: *Prágai utazásomnak rövid diariumja*, a Lászlóénak pedig: *Felsőleges asszony-királyunk csehországi dicsőséges koronáztatására tett utazásomnak diariumja. Anno 1743.*

Családi szokás volt ugyanis a Radvánszkyaknál, hogy életök minden nevezetesebb mozzanatát följegyezték — így vezetnek naplókat az említett testvérek is bécsi útjaikról, audientiáikról, azokról az országgyűlésekről, a melyekben résztvettek és László külön 1726-ban Tirolban és Olaszországban tett utazásáról is, — csak hogy míg az említett naplók első sorban az emlékeztést támogató magánhasználatra készült följegyzések, a prágai diariumok az utókor számára örökítik meg a magyarok akkori szereplését.

Természetes, hogy sok a kettőben a megegyező, illetve közös adat, de mivel a két testvér egymástól teljesen függetlenül írta naplóját — a szerint, hogy mi ragadta meg jobban figyelmüket — más és más dolgokról is írnak. Ez az oka annak, hogy a két napló egymást kiegészítvén s a koronázásnak és a magyarok szerepének együtt adván sokoldalú és hű képét, nemcsak arra használhatjuk, hogy egyiket a másikkal ellenőrizzük; hanem mindkettőből külön-külön is érdekes adatokat meríthetünk.

*) I. lt. III. o. LVI. cz. 39. sz.

A fiatalabb, de a történelemmel alaposan foglalkozó László figyelmét inkább az általánosabb érdekű dolgok kötik le, György pedig az apróságokban és az ő vele történt dolgok leírásában leli gyönyörűséget. Így leírja a koronázás és udvari ünnepélyek lefolyását, nem feledkezve meg arról sem, hogy mindez látszólag mily hatást gyakorolt egy fogoly francia tisztre. Tőle tudjuk meg azt is, hogy a koronázás alkalmával merényletet terveztek a királyi család ellen, a melyet egy gyermek árult el a corregensnek. Beszél az udvari ünnepélyekről, a királynő szórakozásairól, operáról, tűzijátékokról, díszesolnakázásokról stb., stb. Érdekesek ez apróságok, mert tagadhatatlanul komoly következtetésekre használhatjuk, de meg az az érdekek is megvan, hogy tudunkkal külföldi egykorú naplókban sem fordulnak elő; mivel azonban minket első sorban a magunk dolgai érdekelnek, szándékom utazásuk rövid érintése után prágai tartózkodásukból a két napló oly részeit megismertetni, a melyekből akkori helyzetünk, az uralkodó családhoz és az osztrák tartományokhoz való viszonyaink érdekes megvilágítást nyernek.

A nádor említett levelét vévén és mint láttuk, késedelem nélkül útnak indulván, esőzések közben kegyetlen sáros úton április 25-én megérkeztek Kisfaludra, atyjoktól szerzett birtokukra, a hol megpihentek és értesítették Grassalkovich Antalt elindulásukról és útiterükről.*) A következő napon kocsin indultak Pozsonyba, paripáikat hátrahagyván pihenés kedvéért.

27-én korán Pozsonyba érkeztek, 28-án «megudvarolták» a nádort, a ki másnap ebédre hívta meg őket. Ezután több méltóságnál udvaroltak «s némely gala ruházatbéli készületeket» vitték véghez, mert a nádor kifejezte azt a kívánságát, hogy Prágában magyar köntösben járjanak. Hozzájuk csatlakozott a Grassalkovich ajánlólevelével 30-án Ráday Pál és Radvánszky Dénes, a György fia, a kit atyja már korábban is maga helyett el akart küldeni a koronázásra. Valószínű, hogy ugyanezen a napon kapták a Grassalkovich levelét is, melyben Jablonczán, vagy Szakoleczán tűzött ki találkozózt és értesítette őket, hogy Beren (Brünn) felé megy.

*) I. lt. LVIII. cz. 76. sz.

E levelében kéri arra is Radvánszky Lászlót, hogy vegyék rá Jeszenák Jánost, a híres jogtudóst is a prágai útra.

A következő nap négyen megindulnak és május 4-re Nikolsburgon át Brünnbe érkeztek. Két napot töltenek itt részint azért, hogy bevárják a személynököt, részint pedig, hogy Brünn ritkaságait megnézzék. A Radvánszkyak itt élő régi ismerősénél, az ifjú Neffzer Jakabnál találkoztak báró Ujváry ezredessel és a brünni commendással s más odaváló úri emberekkel is. Megnézték aznap délután Spielberg várát és annak magyar őrségét, mely az Ujváry ezredéből állott. Megtetszett ezenkívül mindnyájoknak a város piacán levő víztartó medenceze, a mely kőszikla formájú vala és Szent Tamás szép temploma több ereklyéjével és egy állítólag Lukács apostoltól festett Szűz Mária képpel.

Már itt kezdték tapasztalni, hogy a németek nagy becsülettel vannak a magyar nemzet iránt; az urak minden tisztelettel voltak irántok, a köznép pedig «szereteti és féltelmi között csudákat beszélt a magyarok tavalyi hadakozásáról.»

Mivel e közben hírt kaptak arról, hogy Grassalkovich Szakolezáról az árvizek miatt Brünn felé nem mehet, hanem Iglónak vette útját, 6-án ők is megindultak Prága felé. 8-án Habernben báró Mitrovsky kamaragróffal találkoztak és vele együtt Csaszlauban megháltak, hogy a poroszokkal vívott nevezetes ütközet helyét (tulajdonképen Chotusitznál, 1742 május 17-én történt e csata) láthassák, melyet megvizsgálván, elmondatták egy szemtanuval annak történetét.

Pozsonytól Csaszlauig úti kellemes volt, mert az idő is kedvezett, de Csaszlautól hideg szelek és rossz út miatt panaszolkodnak.

Május 10-én Prága közelébe érve, kocsijokat csomagjaikkal előre küldötték, ők pedig egy órával később indultak «paripákon magyaros díszességgel». Már a kapunál az őrség tisztjeivel együtt fegyveres tisztelgéssel fogadta őket és ezt a tiszteletet ezután is megadták nekik, valahányszor magyar díszruhájokban kócsagtollason és párduczborösen kísértáltak.

Mikor megérkeztek, már ott volt Grassalkovich, a kit mindenek előtt megudvarolván, pompás szállásukat foglalták el. Grassalkovichnál találták Patachich kalocsai érseket,

gróf Erdődy Antal egri püspököt és más urakat, a kik ha nem akadályozhatták is meg a nemesség részvételét, most legalább igyekeztek kellemetlenné tenni ott tartózkodásukat. Így az egri püspök jó tanácsokkal szolgált, hogy ott különbek a szokások, mint hazánkban és mivel a koronázáshoz nem lehet accessusok, viseljék csendesen és ne furják bé minden mágnások közé magokat, hanem korán jelenjenek meg a koronázás napján a templomban és a personalis utasítását követve, foglalják el helyöket.

Mindezt túrték szótlantul, de mikor az egri püspök gúnyosan azt is előhozta, hogy az ő kocsisa is nemes ember, Radvánszky György nem tűrhette tovább szó nélkül és latinul oda szólt: — «Kegyelmes uram, az egész keresztyén világban sehol sincs olyan szokás, hogy az urak és nemesek között oly nagy különbséget tegyenek, mert általában a származás régiségét tekintik és mivel az a fő, hogy valaki jó nemzetségből származzék, azt hiszszük, hogy mi igen sok mágnással egyenlők vagyunk.»

Miután pedig az említett urak eltávoztak, Radvánszky György Grassalkovichhoz így szólt: — Kegyelmes uram, ezen beszédek hová czéloznak, vak volna, a ki által nem látná; azért Excellentiádat kérem, úgy méltóztassék a dolgokat kormányozni, hogy méltó panaszra okunk ne adattassék, mert ha mi olyas interveniál, én magam is kész leszek azokat is, melyeket Pozsonyban kitudtam, megbeszélletem.

Értette a főuraknak és méltóságoknak már ismertetett fondorlatait, a melyeknek — őszintén megmondá — nagy része volt abban, hogy «ily kevesen jöttünk, sőt majd magunk is elmaradtunk.»

Tényleg sokkal kevesebb magyar jelent meg, mint várták. Ott volt a praelatusok közül Patachich kalocsai érsek, gróf Erdődy Gábor egri püspök, Eszterházy Imre nyitrai és Althan váci püspök; a proceresek közül: gróf Eszterházy József országbíró, gróf Eszterházy Ferencz főlovászmester és Grassalkovich Antal személynök; a bárók és nemesek közül: báró Révay Lőrincz, báró Pongrácz Gáspár, az Orziak, egy Kenessey, Hunyady István, Mátyásovszky László, Horányi, Ráday Pál, Podmaniczky János, Radvánszky György, László és Dénes. Erdélyből: gróf Bethlen Ádám és báró Kemény László.

Képzeltetni, hogy mennyire csalódtak a számban a jó csehek, a kik között előre elterjedt az a hír, hogy a királynét Bécsből Prágába 6000 magyar nemes fogja kísérni; de csalódott maga az udvar is, — legalább erre következtethetünk abból, hogy a királyasszony férje, a corregens megkérdezte Grassalkovichtól:

— Quare nobiles Hungari tam parvo numero comparuerunt? *)

A személynök azt mondá, hogy Pozsonyból az a hír terjedt el, hogy csak a mágnások fölmenetele szükséges, a mire a corregens kijelentette:

— Non est verum; imo nobiles etiam Hungaros invitavimus. **)

Kérdőre vonta Grassalkovichot maga a királynő is és a mint maga bevallotta Radvánszky Györgynek, «kértelen volt magát a felséges királynénk előtt menteni és megmondani, kik lettenek azok, a kik tettek abban gátlást, hogy számosabban meg nem jelentek. És ugyanerre származott felséges királynőnknek e válasza: «Mentitur, quia nobilitatem voluimus».»

Nem is éreztetett az udvar a mágnások és nemesek között semmi különbséget, úgy hogy Radvánszky László épen erre vonatkozólag írható, hogy az udvarnál «szabad accessusunkot tapasztaltuk s láttuk illendő becsületünköt *minden különbezés nélkül*». Mert a királyasszony megparancsolta, «hogy magyarjait minden tartóztatás nélkül bocsássák a ceremóniákhoz» és annyira kitüntette őket, hogy a koronázás alkalmával is a templomban a *külső hatalmak követjeinek és nekik egy helyet jelölt ki*.

Így urak és nemesek jelen voltak május 11-én az ország hűségküjének letételénél, jelen voltak 12-én a koronázás alkalmával is. A koronázás lefolyását le is írja Radvánszky György, László pedig csak arra utal, hogy mind annak, mind a következő napon, a királyasszony születése napja tiszteletére tartott solennitások rendje és pompája «nyomatásban kiadott historiájában bővebben olvasható.»

Nem tudhatni, hogy értesültek-e arról, melynek leírását

*) Miért jöttek oly kevesen a magyar nemesek?

**) Nem igaz, mert a nemeseket is hívtuk.

Arnethnál bővebben olvashatják az érdeklődők,¹⁾ hogy a királynő a koronázás előkészületei alkalmával is kifejezte, hogy minden jobb volt Pozsonyban, sőt a Szent Venczel koronájára is megjegyezte, hogy a magyar koronánál nehezebb és bolondsapkához hasonlít.²⁾

Bizonyára — a mint azt Marczali is megjegyezte³⁾ — nagy része volt ebben a nyilatkozatban annak a czélnak, hogy a hűtlen csehekkal szemben hű magyarjait ez által is kitüntesse és nagyrabecsülését kifejezésre juttassa. Már maga a királyasszony vele született kedvessége sok alkalmat talált erre, és a véletlen is hozzájárult ahhoz, hogy a magyarok kivételes, megkülönböztetett helyzete még annál jobban kitűnjék.

A magyarok — mivel «az udvar is kedvelte s palatinus urunk is kívánta» — mind magyaros diszességgel jelentek meg. «Tapasztaljuk azt, — írja Radvánszky László — hogy a magyar nemzet becsületi megtérésével (melyben nem volt Mátyás király idejétől úgy, mint most) a régi magyar ütezetek is mostan módira váltak. Láttam némely magyar méltóságokat is, kik már elparókásodtak, kalpagosan, kócsagtollason. sárga csizmáson járták az udvart». Más ruhát nem is vittek magokkal, pedig a fényes udvari ünnepélyek, koronázás és a királynő születése napjának lefolyása után az a hír érkezett, hogy Magdolna főherczegnő meghalt, a mely hírre az udvar gyászt öltött. Minthogy pedig a magyarok gyászöltözet nélkül voltak és ott oly hirtelen nem is tudtak varratni, azon kezdének bánkódni, hogy az udvart nem frequentálhatják, a mit megértvén a királyasszony «kegyelmesen megengedte nekünk — a mint Radvánszky László

1) Alfred R. v. Arneth: *Maria Theresias erste Regierungsjahre*. II. k. 244–248. ll. — ír a koronázás lefolyásáról; de a magyarok jelenlétéről nem emlékezik.

2) Gróf Kinskynek írta: «Die Kron ist hier, habe selbe aufgehabt, ist swerer als die von Pressburg, sehet einen Narrenhäubel gleich». U. o. 514. l. Egyik minister, a kivel Radvánszky a koronázást néző fogoly francia tisztre vonatkozólag ereszkedett discursusba «számos fontnak mondotta a felséges királynénk fejében levő koronáját, kire midőn azt válaszoltam volna: Ita est Illustrissime Domine, magnum est sive materialiter, sive realiter istud onus, szívesen mellém adá magát.»

3) *Mária Terézia* cz. munkája 133. l.

irja — hogy mi magyarok színes köntösben is udvarolhatjuk, a mint is következő napokban színes köntösben a csehek csudálkozására frequentáltuk az udvart».

Bizony ezenkívül is számos megkülönböztető kitüntetés kelthette föl a csehek és általában az osztrákok irigységét; de ezt nem mutatták, sőt a magyarok kiváló érdemeit készséggel elismerték. Ez elismerés és a bámulat a nép ajkán önkéntelenül előtört, valahányszor a magyarokat látták, így mikor a prágai várat «a mult esztendőben lett oppugnatiójának és defensiójának módját és situációját» megtekintették, vagy kísértáltak paripáikon, előttük néhol térdre esve, néhol tapsolva kiáltottak feléjük: *Tyto gsau nassi retowe*, mert a francziától való megszabadulásukat közönségesen a magyaroknak tulajdonították. Épen így elismerték a magyarok érdemeit az urak is. «Minden társalkodásban a magyar vitézséget magasztalták a csehek; külső gavallérok is mondták szemünkben, hogy a magyar született vitéz. Közönséges hér volt, hogy a királynőt Bécsből Prágába 6000 magyar úr kísérni fogja; ez a királynő bejövetelének a francziás cseheknél nagy árnyékot, nekünk pedig nagy füstet mutatott». A magyar becsület javára irhatjuk azt is, hogy egy alkalommal, a midőn a magyarok a kancellárnál ebédeltek «sok nagy rendű méltóságokkal», egy Vratislav nevű lengyel minister Radvánszky Györggyel a modern Európa állapotairól folytatott beszélgetést, a melynek hatása alatt mindnyájok láttára őt megölelte és mindkét orcáját megcsókolta, nyilvános elismerését adván ezáltal annak, hogy a magyar nemcsak a kardforgatáshoz ért.

Hasonlóan nyilvános dicsőítésben volt részök a magyaroknak akkor is, a midőn megudvarolták az ifjabb gróf Khevenhüllert, a főudvarnagyot,*⁾ és a többiek megbizásából Radvánszky György tetszést aratott latin beszédben megköszönte az ő és az udvari ministerek sok szivességét; mert e beszédre Khevenhüller «nagy tisztességgel válaszolt és égig magasztalván nemzetünket mondotta, hogy mindezeknél mi magyarok többet érdemlettünk».

«A felséges királynő is hozzánk való kegyelmességinek

---

*⁾ Életrajzát lásd Wolf: *Aus dem Hofleben Maria Theresias*. Wien, 1859.

nyilvánosságosabb jelét adni kívánván» maga offerálta az audientiát — május 16-án reggeli 9 órára, a mit az előtt való nap késő estve adott tudtukra Grassalkovich, értesítvén arról őket, hogy esetleg az audientián jelen lesz a correngens is, esetleg pedig csak is ő lesz jelen, ha a királynőt uralkodói gondjai, a sok expeditio vissza tartja, azért figyelmeztette őket arra, hogy a beszéddel úgy készüljenek, hogy mindkét esetre gondoljanak.

A mily örömmel, épen olyan meglepetéssel is fogadák e hírt. Örvendetes volt a kitüntetés, de sok gondot okozott annak megbeszélése, hogy milyen renddel menjenek az audientiára és hogy kire bizzák a szólást. Mivel ez utóbbi föladatot mindenki elhárította magáról, az nap nem is tudtak megállapodni, másnap pedig korán reggel báró Pongrácz Gáspár, báró Révay Lőrincz, Kenessey, Mátyásovszky és Ráday fölkeresték Radvánszky Györgyöt és őt kérték föl, hogy vállalja magára a beszédet, gondolkozásra egy órát engedvén.

Reggel nyolcz óra tájban indultak az udvarhoz, a hol egyenesen a correngens palotájába vezették, a ki fogadta is őket, a mely alkalommal Radvánszky György rövid latin beszédet intézett hozzá, a melyet érdemesnek tartok arra, hogy magyarra fordítva megismertessek.

«Fenséges Fejedelem, Királyi Felséges Urunk!

Nincs arra elég erőm, hogy elősorolhassam mind azt a sok szerencsét, a melyben Királyi Felséged boldog kormányzása óta oly bőven volt részünk.

Mert ha rá gondolok hazánk békességes állapotjára, azt csak Felségednek tulajdoníthatom, mert Királyi Felséged úgy irányítá országai kormányát és annyira megnyerte mindenkinek szeretetét, hogy a míg majd az egész Európa zavaros kuszált állapotján kesereg, mi jóságos anyánk, a Felséges Királynő védszárnya alatt édes békét élvezünk. Ha nemzetünk régi ékes dicsőségét tekintem, a Királyi Felség nekünk oly kedves alkalmatosságokat nyújtott, hogy azok által, mint a porából megelevenedő Phœnix madár, a keresztyén világban ellenségeink irigységére tündökölhettünk.

Szerencsénknek kell tartanunk azt is, hogy mi — mint magán emberek — a Felséged parancsolatjára Felséges

Királynőnk dicsőséges koronázásán megjelenhattünk és ezen közönséges örömben részesek lehettünk.

A Királyi Felségnek kedvező isteni jószág csak most is oly örvendetes alkalmat nyújtott, hogy épen ez időben ujhodhatunk meg a bajorokon nyert dicsőséges diadal hírével.*) Mert lehet-e olyan, a ki ezt nagy szerencsénknek ne tartaná?

Mindezekért Felségedet térdeinkről alázatosan tiszteljük és annyi jószágáért magunkat örök hálára kötelezzük.

Adjon Isten Királyi Felségednek Kegyelmes Királynőnkkel együtt hosszú életet, ellenségei fölött dicső diadalokat, Felséges házának kivánt gyarapodást, minket pedig tegyen azzal boldoggá, hogy szükség esetén vérünk kiontásával is bebizonyíthassuk alattvalói hűségünket, addig is azonban személyünket a legmélyebb alázattal Felségednek és általa a Felséges Királynőnknek ajánljuk.»

A fejedelem a beszédet mosolyogva hallgatta és lassan közeledett Radvánszkyhoz, úgy hogy közöttük csak egy lépésnyi távolság volt és így felelt: «Köszönöm. Biztosítom, hogy jó barátja vagyok a magyaroknak. Minden jót tapasztaltam és rögtön megmondom a királynőnek.»

Azonban erre nem volt szükség, mert a királynő majd az egész beszédet végig hallgatta. Úgy látszik, hogy a fogadás korábban történt, mert a királynő épen akkor akart a fogadó terembe lépni, a mikor már Radvánszky a beszédet megkezdette. De a mint megnyitotta az ajtót, észrevette, hogy Radvánszky már beszél, azért — hogy ne zavarja — megállott az ajtó és bársony leple között.

E kihallgatás után is még Prágában maradtak a magyarok, mert az volt a hír, hogy Mária Terézia onnan Linzbe megy, hogy Felső-Ausztria hódolatát fogadja, azonban utazásának napjáról ministerei sem tudtak bizonyost. Végre a mikor megtudták, hogy a királynő nagyobb kíséret nélkül akar menni, a miért engedélyt is adott távozásukra, ismerőseiktől búcsút vétén, május 17-én Prágából megindul-

---

*) Érti a simbachi és braunauai győzelmet (máj. 9.) a bajorok és francziák fölött, a melynek hírért épen a koronázás előtt vitték meg Mária Teréziának. V. ö. Arneth i. m. 247. l. és Krones: *Handbuch der Geschichte Österreichs*. IV. k. 219. és 220. l.

tak. Már 22-én Pozsonyba érkeztek. Itt két napig udvarlot-
tak a méltóságoknak, a kik beszámolójokat nagy tetszéssel
fogadták és meg is köszönték, hogy nemzetünk becsületiért
fáradtak és oly jól megadák dolgaik módját.

Mint ezek a méltóságok, annyi idő után történelmünk
is tudomást vévén utjokról, azt dicsőségünk javára írja és
addig is, a míg közönségünk a két Radvánszky naplóját
egészében megismerheti, e tökéletlen, több érdekes adatot
célzatosan mellőző, de a magyarok kitüntetéseit kiemelő
rövid ismertetés alapján is megérti Radvánszky Lászlónak
utjáról írt összegező, végső ítéletét: «Sommában, ezen utom
alkalmatosságában azon szerencsémeket legelsőbbben tapasztal-
tam, hogy most becsösebb a magyar a németnél, azért is
mondhatom, bánám már, ha nem volnék magyar.»

Mindezen kitüntetéseknek a magyarnak vele született
tulajdonságaiban kereshetjük okát, a melyeket az oly régóta
nem tapasztalt királyi bizalom juttatott érvényre. A nemzeti
tulajdonságok állandóan megszoktak maradni, még kedvezőt-
len viszonyok között is; nagy kár, hogy a bizalom sokszor ok
nélkül is megszűnik.

